

Pervojen, luuserien ja eläinten vallankumous

Elina Valovirta

Judith Halberstam:

The Queer Art of Failure

Duke University Press 2011, 211 s.

Judith Halberstamin *The Queer Art of Failure* (2011) käsittelee epäonnistumisen poliittisia mahdollisuuksia kulttuurissa, jota määrittää yksilökeskeinen menestyksen ideologia. Hän esitteli nyt käsillä olevan kirjansa aihetta Suomessa jo vuoden 2007 NAAS-konferenssin (Nordic Association for American Studies) pääluennossaan Tampereella. Tällöin hän totesi, että lasten animaatioelokuvat ovat täynnä erilaisia pervoja vaihtoehtoja, ja niiden queer-potentiaalin pystyy helposti päättelemään aina sen mukaan, mitä Yhdysvaltain kristillinen oikeisto milloinkin vastustaa. Esimerkiksi Teletappien Tiivi-Taavi, Shrekin ristiinpukeutuminen ja Paavo Pesusienen ystävyys Patrikin kanssa ovat kaikki olleet vuoroin konservatiivien huolenaiheina. Niissä piilee siis pervojen vallankumous.

Halberstamin käyttää analyysistään nimitystä ”intuitionvastainen”, sillä se perustuu lasten piirros- ja vaha-animaatioelokuvien lisäksi myös valokuva- ja muussa taiteessa esiintyviin häviäjiin ja mokailijoihin. Halberstamin mukaan on intuitionvastaista korostaa häviäjiä, sillä kuka nyt haluaisi olla luuseri? Yksi Halberstamin esimerkki on valokuvaaja Tracy Moffatin ottamat kuvat Sydneyn olympialaisten eri lajeissa neljänneksi tulleista ur-

heilijoista. Mitaleitta jääneiden kilpailijoiden kasvoilta paljastuva pettymys sopii Halberstamin ajatukseen siitä, että ”väärässä olemisessa, häviämisessä, epäonnistumisessa on jotain voimakasta” [powerful]. Hän esittää, että mikäli epäonnistumme kunnolla, voimme tuottaa hegemonianvastaisia olemisen ja tietämisen tapoja (s. 120).¹ Halberstamin mukaan epäonnistuminen, pettymys ja muut negatiiviset affektit voivat herätellä meitä näkemään vaihtoehtoja nykyelämän ”myrkylliselle positiivisuudelle”, jossa menestys määritellään yksilön voittoisan asenteen perusteella. Kilpaileva itsensä toteuttamisen ideologia on sokea menestystä estäville rakenteellisille tekijöille, kuten rotu, luokka, sukupuoli tai seksuaalisuus.

Halberstam argumentoi, että epäonnistuminen on luova teko, sillä se haastaa heterokapitalismin herruuden. Pervothan ovat aina osanneet epäonnistua erinomaisen hyvin (s. 3). Kunnioitettavuuden, hyvän maun ja normien rikkomisen perinne haastaa suorastaan julman optimistisen (kts. Berlant 2011) menestyksen logiikan, jossa reippaat onnistujat saavat haluamansa, kunhan vain tekevät tarpeeksi töitä sen eteen. Niin voittajat kuin häviäjätkin ovat siis sisäänkirjoitettuja markkinatalouteen (s. 88). Halberstam esittää, että kapitalismillekin on vaihtoehtoja, vaikka helposti ajattelemme sitä totalisoivana järjestelmänä. Epäonnistuminen voi toimia kapitalismin kritiikkinä, sillä se murtaa menestyksen logiikan, jolle esimerkiksi amerikkalaisen unelman menestysmyytti perustuu. Halberstam ei toki ole ensimmäinen, joka on huomannut yksilökeskeisen ideologian

¹ Lainausten käännökset ovat kirjoittajan.

vaarat, mutta hän havainnoi osuvasti, miten yksilö itse tuomitaan heikoksi epäonnistumisen hetkellä sen sijaan, että kritisoidaisiin niitä rakenteita, joiden mukaan menestystä mitataan ja jotka sen toisilta estävät.

Eräs Halberstamin esimerkki fakkiutuneesta menestysajattelusta on avioliitto sekä siihen kytkeytyvä modernin rakkauden narratiivi, joiden puitteissa ”tapaamme syyttää itseämme tai toisiamme asuttamiemme sosiaalisten rakenteiden epäonnistumisesta sen sijaan että kritisoisimme itse rakenteita (kuten avioliitto)” (s. 35). Samalla hän yhdistää kapitalismin kritiikin ja queer-ajattelun; heterokapitalismi palkitsee menestyjät, mutta epäonnistuminen voi palkita pervot, sillä se voidaan myös nähdä kieltäytymisenä taipua hegemonisen vallan ja kurin vaatimukseen (s. 88–89). Lastenanimaatioiden eläimet toimivat Halberstamille poliittisena allegoriana toisenlaisista todellisuuksista.

Kuriton epäonnistuja, kuten esimerkiksi Nemo-kala tai vaha-animaatioelokuva *Kananlennon* tyhmä kana Babs, kyseenalaistaa toisensa poissulkevat vaihtoehdot, onnistumisen ja epäonnistumisen. Babs kysyykin viattomasti feministi-kana Libbyn julistaessa voitto tai kuolema -sanomaansa: ”ovatko nuo ainoat vaihtoehdot?”. Kolmansien vaihtoehtojen etsiminen staattisen binäärin ulkopuolelta muistuttaa Eve Kosofsky Sedgwickin toimijuuden keskitasojen [middle ranges of agency] ajatusta (Sedgwick 2003, 13). Täyden emansipaation illuusio murenee, ja tilalle tulee ehkä hienovaraisempia, pieniä vastarinnan ja toimijuuden muotoja, jotka paremmin vastaavat arkipäivän tarpeita eivätkä ota itseään liian vakavasti.

Epäonnistumisen rinnalla Halberstamin teoksessa kulkee tyhmyyden [stupidity] epistemologia. Tyhmyyden epistemologia korostaa, että tietynlaisen kurinalaisen, disiplinäärin tiedon hylkääminen saattaa johtaa uudenlaisiin tietämisen tapoihin. Halberstamin ajattelun mukaisesti on aivan sallittua olla naiivi, tietämätön tai hukassa, sillä tällöin saattaa oppia

jotain aivan uutta. Kysymys ei ole sinällään tyhmyyden tavoittelusta, vaan sen hyödyntämisestä. Esimerkiksi Halberstam ottaa opetettavuuden ajatuksen ja toteaa, ettei hän oikeastaan ole ikinä itse oppinut mitään koulussa, ollessaan opetettavana, vaan hän oppii vain itsenäisesti omilla ehdoillaan. Toki autodidaktin ihanne on yhteydessä yleisneron patriarkaaliseen historiaan, mutta toisaalta tämä ajatus ilahduttaa oppijaa (kuten minua), joka ei mielellään niele opetettavaa sisältöä sellaisena kuin se opetetaan, vaan oppii vasta kriittisen vastustamisen prosessin kautta. Halberstamin näkemys epäonnistumisen pedagogiikasta on lohdullinen suhteessa nykyliopiston vaatimukseen tunnistaa, nimetä ja jakaa oppimistavoitteet ja muut opetukset täsmällisesti omiin annoksiinsa. Tosiasiassa emme aina edes tiedä – Halberstam itse mukaan lukien – mitä olemme oppineet kuin vasta mahdollisesti vuosien päästä (jos silloinkaan). Halberstamin pedagogiikkaan liittyvät ajatukset lienevät saaneet inspiraationsa Sedgwickiltä (2003), jonka käsittelemä buddhalaisuuden pedagogiikka hitaana oppimisena sijoittuu tavoittamisen, saavuttamisen ja tulosvaatimusten mekaniikkojen vastapainoksi.

Kääntöpuolena tyhmyydessä on luonnollisesti sen sukupuolittuneisuus: tyhmyyttä ei juuri siedetä naisten ominaisuutena kun taas valkoisten miesten typeryyttä suorastaan juhlietaan esimerkiksi Hollywoodin jätkäkomedioissa kuten *Nuija ja tosinuija* (1994) tai *Dude, Where’s My Car?* (2000). Jälkimmäistä Halberstam ruotii osoittaakseen, miten miesten tyhmyys voi toimia vallan muotona, mutta samalla luoda ironiaa ja huumoria vailla tärkeilyä ja olla täten avoin uusille sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaamisille, kun vaikkapa esimerkkielokuvan päähenkilöt tapaavat ruotsalaiset homo-alienit Uranuksesta. Tyhmyydellä on sijansa myös queer-ajattelussa, sillä naiivi tai tietämätön voi vahingossa tulla keksineeksi aivan erilaisia tietämisen tapoja (s. 12), jotka vuorostaan haastavat menestyskulttuurin tukahduttavan, yltiöpositiivisen yksilösubjektin.

Halberstamin kekseliäs teos on ilahduttavaa luettavaa ei vain aineistonsa (lasten eläinanimaatiot etunenässä) vaan myös kirjoitustapansa puolesta. Hykerryttävä ”matalan teorian” teksti vakuuttaa toteuttaessaan omaa reseptiään. Halberstamin mukaan korkea teoria on liian luotaantyöntävää auttaakseen meitä pääsemään käsiksi arkipäivän käytänteiden ja julkisen piiriin. Stuart Hallilta lainattu matalan teorian käsite ei ota itseään liian vakavasti, vaan saa lukijansa katsomaan ympärillään tapahtuvaa arkista ja jopa huvittavaa vastarintaa, jota toteuttavat luontodokumentin pervopingviinit, animoidut kalat ja kanat sekä olympialaisissa mitaleitta jääneiden valokuvat. Tarkoituksena on luoda binäärien ulkopuolisia vaihtoehtoisia tapoja ajatella ja toimia (s. 2), ja tässä Halberstam onnistuu, vaikka hän ehkä itse pitäisi kyseistä menestymiseen viittaavaa verbiä epäonnistuneena sanavalintana.

Lähteet

Berlant, Lauren 2011: *Cruel Optimism*. Durham: Duke University Press.

Halberstam, Judith 2011: *The Queer Art of Failure*. Durham: Duke University Press.

Halberstam, Judith 2007: Animating Revolt. Keynote-luento konferenssissa “American Bodies, American Violence”, Tampereen Yliopisto 26.5.2007.

Sedgwick, Eve Kosofsky 2003: *Touching Feeling: Affect, Pedagogy, Performativity*. Durham: Duke University Press.